

DE NEDERGERECHTEN VERTELLEN HUN VERHAAL

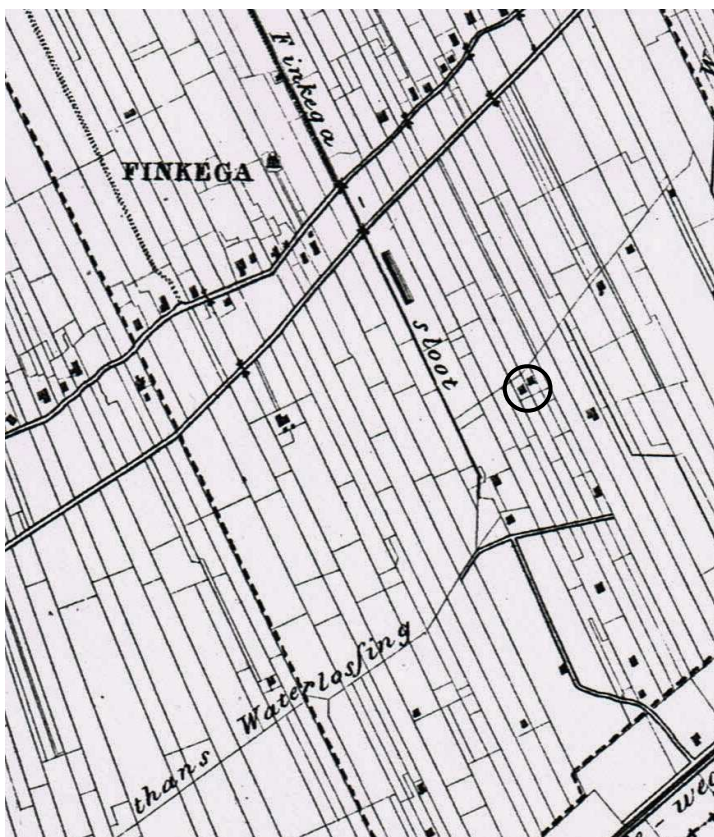
Hoe een arme boer te Vinkega in 1784 aan land kwam en een huis kon bouwen

De rechtspraak in Nederland kende voor 1811 geen uniformiteit. Deze diversiteit kwam voort uit de soevereiniteit van de gewesten sinds de opstand tegen Spanje. Binnen de provincie Friesland was de situatie in vergelijking met andere provincies echter wel eenduidig. In elke stad en grietenij fungeerde een *nedergerrecht* onder leiding van een grietman. Dit was een instelling met lage jurisdictie, dat is de rechtsmacht over civiele en lichte strafzaken. De grietman was dus zowel burgemeester als kantonrechter. In civiele zaken konden burgers in beroep gaan bij de enige rechtbank in Friesland, te weten het Hof van Friesland. Voor militairen was er een speciale rechtbank. De Nedergerechten zijn ontstaan in de late Middeleeuwen door het uiteenvallen van grotere rechtsdistricten, vandaar dat nogal wat namen van grietenijen eindigden op -deel. Bij de Saksische Ordonnantie van 1504 werd de lokale rechtspraak in de grietenijen gereguleerd.

Van de Nedergerechten in Friesland is heel weinig schriftelijk materiaal bewaard gebleven uit de eerste helft van de 16de eeuw. Ze speelden vóór 1811 een hoofdrol bij de eigendomsoverdrachten (transporten) van onroerend goed. Deze werden bijgehouden in de zgn. Proclamatieboeken waarin na de aanhef de voornaamste elementen uit de koopbrief werden genoteerd met een gedetailleerde beschrijving van de ligging van de goederen en de namen van de betrokkenen. De oudste, nog beschikbare registers van de grietenij Weststellingwerf betreffen de Proclamatieboeken uit de periode 1592-1607. Hierin staan ondermeer behoorlijk wat transporten in het voormalige Westnijeberkoop vermeld. Deze boeken zijn een onschatbare bron voor genealogisch onderzoek over een lange periode. Immers, wanneer een bepaald bezit gedurende één of twee eeuwen binnen de familie bleef kon het geheel vele deeleigenaren hebben welke nauwe familierelaties hadden.

Klaas Tjammes, stamvader van het Weststellingwerfse geslacht Lantinga, blijkt volgens de Reëelcohierien uit 1805 eigenaar te zijn van “een huisjen en land” te Vinkega, gelegen onder de zuidelijke helft van de zate op Stemkohier nr. 10. De gebruiker is Albert Klaasen en de jaarlijkse huur bedraagt fl. 32,-. Klaas woonde toen zelf inmiddels in Steggerda alwaar hij later dat jaar is overleden. In 1804 staat hij in de Speciekohieren nog als boer vermeld op de betreffende locatie in Vinkega (1 schoorsteen, 2 koeien, 1 gezaaid land, 1 paard). Na zijn huwelijk in 1767 met Pietertje Rieuwerths uit Oldeberkoop vertrok hij vanuit zijn geboorteplaats Jubbega naar Steggerda en woonde daarna in Vinkega en Nijeholtpade om vervol-

gens in 1784 naar Vinkega terug te keren. In 1785 staat in de Specie-
kohieren vermeld dat hij daar toen in een nieuw huis woonde: “een huis
op een koudstee gebouwd in 1784” (1 schoorsteen, 1 koe, ½ gezaaid
land, 1 paard). Voor wat betreft zijn boerenbestaan had hij het toen dus
verre van breed. Na het overlijden van zijn eerste vrouw is hij op ongeveer
50-jarige leeftijd in 1774 hertrouwd met de toen 15-jarige Grietje Arends
uit Steggerda. Zij nam in 1811 de achternaam Hoogkamp aan, maar haar
grootvader Geert Hendriks maakte nog gebruik van zijn Drentse achter-
naam Prakken (het Prackencamp te Leggelo). Bij de geboorte van zijn
laatste kind in 1798 was Klaas Tjammes zo'n 75 jaar oud. Hij stond zijn
mannetje ook op een andere manier want in het Nedergerecht van Scho-
terland komt de volgende akte voor:

*Het rechter huisje binnen de cirkel was eigendom van Klaas Tjammes,
Weergegeven op de kaart van Eekhoff, 1850.*

Recesboek Schoterland 1760 (SCO inv. nr. 40, fol. 196): rechtzaak tegen Claas Tjammes, gesterkt met zijn vader Tjamme Jans, omdat hij Wytse Sybes, zoon van huisman Sybe Wytstes te Schurega, op 31 oktober 1760 “heeft geslagen en in een greppel in het water heeft gestoten” (eis boete van 30 goudgulden).

Hoe konden Klaas Tjammes en Grietje Arends in 1784 zomaar ineens een stuk land in eigendom verkregen hebben en daar een nieuw huis laten bouwen? Dit is voor mij lange tijd een vraag gebleven omdat er in de Proclamatieboeken van het Nedergerecht geen verkoopakte gevonden kon worden. Door stug door te blijven zoeken in de microfiches kwam ik uiteindelijk in de Hypotheekboeken een akte tegen van bijna twintig jaar later welke voor mij alles in één keer duidelijk maakte:

Hypotheekboek Weststellingwerf 1802 (WSW inv. nr. 162, fol. 28): Klaas Tjammes te Vinkega schuld aan de Heer Joost Gerardus Gasinjet (notaris) te Wolvega 43 car gld wegens voor mij betaalde materialen en timmerloon aan de mede Quintum Lourens Sijbrands en Harm Beerents gebout op seker stuk daken of ondergrond gelegen tot Vinkega in de uitgang van nr. 10 sodanig en in dier voegens als mij 't selve van Wemmichjen Adolfs gesterkt met haar man Douwe Annes de Vries den 15 juli 1784 is gedonnateerd en door mij word bewoond en gebruikt streckende van de bovendwarsvaart tot aan de vierde parten ten oosten Jan Hendriks Stellinck en ten westen Lourens Sijbrands cum soc. aannemende en belovende voorschreven drie en veertig car gld an mijne voornoemde crediteur te betalen a dato dezès over een jaar met daarteboven 2,- interesse. Wemmichjen Adolfs kwam uit een familie van boterkopers in de Kuinre en was een kleindochter van Hiltje Hendriks Prakken, een zuster van de hierboven genoemde grootvader Geert Hendriks Prakken van de tweede vrouw van Klaas Tjammes. Deze familierelatie kon vrij eenvoudig met behulp van een aantal aktes uit het Weststellingwerfse Nedergerecht vastgesteld worden omdat de meeste inventarissen uit de 17de eeuw van een goede index zijn voorzien. Vermeldenswaard is tevens dat de moeder van Wemmichjen Adolfs aan Klaas Tjammes in 1772 de pacht opzegde van een stemdragende zate te Steggerda:

Recesboek Weststellingwerf, Denuntiatiedag gehouden aan de Blesse den 18 Januarij 1772 (WSW inv. nr. 31, fol. 36): Hendrik Jellen en de weduwe Adolf Jurrians cum omnibus eischen in vrijdom sodane huis en land als Claas Tjammes in 't gebruik heeft om te verlaten op petri, den 12 Maij en Jacobi 1772 volgens 's lands wet....

Literatuur: Friezen Gezocht. Gids voor stamboomonderzoek in Friesland. Pieter Nieuwland. Leeuwarden – Den Haag – 2005.

Wageningen, Egbert Lantinga
(egbert.lantinga@wur.nl)